

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

ЗРОСТАЮЧА ОСОБИСТІТЬ У СМИСЛОЦІННІСНИХ ОБРИСАХ

МАТЕРІАЛИ

*Міжнародної науково-практичної конференції
23 листопада 2023 року*

Івано-Франківськ
«НАІР»
2023

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200
3-90

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол №12 від 20 листопада 2023 року)*

Рецензенти:

Канішевська Л.В., доктор педагогічних наук, професор;

Гончар Л.В., доктор педагогічних наук, професор;

Комаровська О.А., доктор педагогічних наук, професор.

3-90 Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 листопада 2023 р.). Івано-Франківськ: «НАІР», 2023. 296 с.

ISBN 978-617-8011-68-0

У збірник увійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах», в яких представлені теоретико-практичні досягнення та наукові розвідки науковців, керівників експериментальних закладів освіти, аспірантів та докторантів ІПВ НАПН України, здійснені у галузі теорії і методики виховання, соціальної роботи та дошкільної педагогіки.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200

ISBN 978-617-8011-68-0

© ІПВ НАПН України, 2023 р.
© Автори статей, 2023 р.

Отже, на часі є теоретичне обґрунтування шляхів вирішення проблеми запобігання та подолання булінгу, зокрема в цифровому освітньому середовищі, пошук дієвих механізмів педагогічної діяльності щодо попередження булінгу й послаблення його впливу на учасників освітнього процесу, набуття ними вмінь чинити опір виявам булінгу.

Література

1. Вакуліч Т. М. Провідні патерни адиктивної поведінки підлітків з інтернет-залежністю. Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. - Київ : Міленіум, 2006.

2. Шахрай В.М. Запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі як наукова проблема.
[https://lib.iitta.gov.ua/735465/1/%D0%97%D0%B1.%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.%20\(%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%20%E2%80%93%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%B0%20%D0%A6%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B0,%2026.05.2023\).pdf#page=191](https://lib.iitta.gov.ua/735465/1/%D0%97%D0%B1.%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.%20(%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%20%E2%80%93%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%B0%20%D0%A6%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B0,%2026.05.2023).pdf#page=191)

3. Olweus D. *Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys*. Washington DC: Hemisphere Press. 1978.

*Ю. О. Демидова, м.Київ,
Україна*

ЕМОЦІЙНЕ СПРИЙНЯТТЯ СВІТУ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Анотація. У роботі розкривається проблема емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку, проаналізовано педагогічні ідеї, положення, практика емоційного розвитку дитячої особистості, приділяється увага сучасним дисертаційним дослідженням.

Ключові слова: емоції, емоційне сприйняття світу, діти дошкільного віку, вихователь..

Питання емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку дедалі більше цікавить науковців і педагогів, які намагаються знайти оптимальне рішення та створити умови для гармонійного розвитку дітей раннього віку.

Різні аспекти проблеми емоційного сприйняття світу дітьми дошкільного віку завжди перебували у сфері зацікавлень педагогів за різних часів і суспільних формацій.

Безсумнівним є внесок С. Русової у розвиток педагогічних ідей і практики виховання дітей раннього віку, розвитку свідомості і самосвідомості та уваги до емоційного сприйняття світу. С. Русова слушно підкреслювала залежність

особистісного сприйняття світу від емоцій і неможливість однаково переживати одні й ті ж ситуації. Формування у дітей уявлень про світ учена пов'язує з певними почуттями, асоціаціями, на які впливають емоції та інтерес дитини до світу. Розуміючи емоції як вузький досвід [6, с. 132], учена характеризує перші емоції малюка як інстинктивні і малосвідомі, де переважає задоволення чи незадоволення. «Гамма почуттів безмежна; дорослі люди й діти більш відрізняються між собою почуттями, аніж здібностями, і тільки почуття дають змогу жити повним екстенсивним ритмом. Розпізнати почуття юрби чи дитини – це значить опанувати нею [6, с. 133].

Таким чином, С. Русова відводить пріоритетну роль емоціям у процесі сприйняття світу дитиною раннього віку. Такий підхід дозволить вихователям піднести настрій дитині, спрямувати її на добрі моральні вчинки.

Фундаментальне дослідження специфіки формування у старших дошкільників цілісного світобачення науковцями Інституту проблем виховання, зокрема О. Кононко, В. Луценко, С. Нечай, З. Плохій, О. Сидельніковою, В. Старченко, О. Терещенко, Л. Шелестовою, Л. Якименко охоплювало ряд важливих питань, серед яких формування світобачення старших дошкільників, ціннісне ставлення до себе, їхнє уявлення про доросле життя, різні види життєдіяльності, моральні цінності та довкілля, що відображає різні аспекти осягнення світу дітьми дошкільного віку. Хоча на емоційному аспекті осягнення світу у дослідженні не наголошується, однак, серед методів, застосованих на констатувальному і формувальному етапах дослідження чимало таких, які спрямовані на вияв дитячих емоцій і почуттів, серед яких: пластичне, мелодійне, графічне фантазування, спонтанне малювання, «коло радості» та ін., що є важливим для розгортання нашого дослідження.

Важливим є моральний аспект у процесі емоційного сприйняття світу дітьми, який часто недооцінюється сучасними дослідниками. Вихователі, як правило, звертають увагу на негативні прояви у поведінці дітей, негативні емоції, які можуть зашкодити іншим. Однак, вихователі замість того, щоб

використати позитивні емоції чи мотивувати дитину до моральної поведінки вдаються до негативного моделювання, покарання тощо. «Недооцінюється роль емоцій в загальній системі засвоєння моральних цінностей, не використовуються достатньою мірою засоби мистецтва, етично цінні ситуації, соціально цінна й особисто значима діяльність, спрямована на турботу про інших людей, про державу. Як наслідок, у дітей не завжди є можливість реалізувати свої знання в поведінці та вчинках, не розвиваються соціальні емоції співпереживання, співчуття, гордості за успіхи інших, а головне, не формується позитивний образ «Я» та психологічна готовність жити за законами совісті, визнавати цінність іншої людини, долати егоцентризм, самому вирішувати життєві завдання й нести відповідальність за них» [4, с. 15].

Досліджуючи особливості моральної самосвідомості дітей група учених І. Бех, К. Журба, В. Киричок, С. Коновець, І. Шкільна, К. Чорна дійшла висновку, що особистість диференціює явища дійсності на когнітивному і емоційно-ціннісному рівні, де емоції відображають вибіркового характер моральної самосвідомості особистості. Це обумовлено тим, що різні життєві явища викликають у дітей певні переживання, а також набувають значення, а то й цінності, що визначає особливості сприйняття світу на різних вікових етапах [4, с. 26].

Дослідження учених з ОАЕ С. Алвейлі, Н. Юсіфа, О. Михайлова базувалося на вивченні зв'язку між перемінними емоційного розвитку та подальшою адаптацією дошкільнят у соціумі проводилося у дошкільних закладах Омдурмана (Судан). У ході дослідження значна увага приділялася вивченню соціально-емоційних проблем, з якими найчастіше стикаються 4-річні хлопчики та дівчатка з різних сімей. Дослідження охоплювало 300 дітей віком 4–5 років. Діагностування емоційних знань дітей дошкільного віку здійснювалося вимірювалися за допомогою Emotion Matching Task [2], а соціальна компетентність – за допомогою скороченої версії шкали соціальної компетентності та оцінки поведінки [3]. Результати дослідження використовувалися для створення програм, що дозволило запобігти розвитку

аномальних поведінкових тенденцій, пов'язаних з емоційним осягненням світу [1]

Дослідженню емоційної сфери та окремим аспектам емоційного сприйняття світу особистості було присвячено ряд дисертаційних досліджень як в Україні, так і поза її межами.

З нашої точки зору, цікавим видається дослідження Л. Груші «Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей молодшого шкільного віку» (2009), де автор аналізує емоційну сферу дітей молодшого шкільного віку та розмежовує поняття «емоція», «почуття», переживання». Проведене комплексне дослідження дозволило авторці визначити емоційну культуру дитини як «особисте утворення, що репрезентується осмисленістю емоцій, ареалом переживань, усталеною орієнтацією особистості в процесі індивідуальної життєдіяльності на загальноприйнятні способи їх вираження» [5, с.7] та виділити когнітивний, ціннісний та діяльнісний компоненти у структурі феномену.

У дисертаційному дослідженні Трофаїла Н. «Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку» (2019), емоційний розвиток дітей дошкільного віку розглядається як «складний, безперервний процес, який формує емоційну сферу дитини на етапі дошкільного дитинства та виявляється в емоційному ставленні до навколишнього світу» [7, с. 4].

На основі узагальнення теоретичних положень та результатів емпіричного дослідження, дослідниця пропонує авторську модель підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку, що охоплює мету, (підготовчий, інформаційний, практичний етапи, компоненти, критерії, педагогічні умови, форми. Методи і загальний результат.

У результаті проведеного дослідження було впроваджено наступні педагогічні умови: усвідомлення майбутніми вихователями необхідності розвитку емоційної сфери у дітей дошкільного віку; інтеграція фахових дисциплін, спрямованих на забезпечення розвитку емоційної сфери дошкільників; наявність у майбутніх вихователів умінь подолання негативних

емоційних станів у дітей дошкільного віку [7, с. 37].

Таким чином, попри значний інтерес науковців і практиків та перспективність розвідок такого плану, проблема емоційного осягнення світу у дітей дошкільного віку залишається до кінця не розв'язаною. Однак, увага педагогів до різних аспектів цієї проблеми дає підстави вважати таке дослідження актуальним, що потребує впровадження через інноваційні методики та технології виховання.

Література

1. Alwaely S., Yousif N. Mikhaylov A. Emotional development in preschoolers and socialization. Early Child Development and Care. 2021. Volume 191, Issue 16. P. 2484-2493.
2. Emotion matching task. Unpublished manuscript/ Izard, C. E., Haskins, F. W., Schultz, D., Trentacosta, C. J., King, K. A. Newark: University of Delaware. 2003. 182 p.
3. LaFreniere, P. J., Dumas, J. E. Social competence and behavior evaluation in children ages 3 to 6 years: The short form (SCBE-30). Psychological Assessment. 1996. №8(4). 369 p.
4. Виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості в позакласній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Монографія/ Бех, І. Д., Чорна, К. І., Журба, К. О., Киричок, В. А., Шкільна, І. М. & Коновець С. В.. Харків: «Друкарня Мадрид». 2016. 175 с.
5. Груша, Л. О. Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей дошкільного віку. (Автореф. дис.. канд. пед. наук). Інститут проблем виховання НАПН України, Київ. 2009. 19 с.
6. Русова, С. Ф. Вибрані педагогічні твори. У 4-х кн. Кн. 3. Чернігів: РВК «Деснянська правда». 2008. 237 с.
7. Трофаїла, Н. Д. Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. (Дис. канд. пед. наук). Державний заклад «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса. 2019. 20 с.

*В. Дихта-Кірфф, м. Варшава,
Польща*

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** У статті наголошено на інтегративному взаємозв'язку між розвитком особистості дитини, її ігровою діяльністю та передумовами розвитку креативності дитини. Особливе значення має залучення дошкільників у процесі життєдіяльності до художньо-ігрової діяльності, актуальним принципом організації якої є самостійна активність дитини, як прояв власних здібностей та можливостей, що виражаються у створенні звукових, рухових, емоційно-образних композицій. Розкрито основний зміст практичної роботи з дітьми, який спрямовано на творчий розвиток дітей дошкільного віку.*

***Ключові слова:** дошкільний вік, гра, розвивальне середовище, творчість.*

Задля того, щоб дитина дошкільного віку виявила креативність, реалізувала повною мірою свій природний потенціал, необхідно створити